

30. MENPERAGAILUAK

Atal honetan erabiltzen diren menperagailuak batzen ditugu. Menpeko esaldi guztiak, -LA, -N eta BA- menperagailuetan oinarritzen direnez gero, menperagailu hauen arabera, sailkatu eta bakoitzaren erabileraren esaldi ereduak emango ditugu.

30.1. -ELA

konpletiboa:

«Pentzete xuet etorri dala» - (Pentsatzen diat etorri dela)

«Estotzut esan txarto dauela» - (Ez dizut esan txarto dagoela)

«Akordau nas erosi osule» - (Gomutatu naiz erosi duzula)

«Esan dabe bixar datosela» - (Esan dute bibar datozela)

«Atzo esa eban gaur ekarriko ebala» - (Atzo esan zuen gaur ekarriko zuela)

«Estotzut esan erosi otela?» - (Ez dizut esan erosi dudala?)

«Amen eongo die pikuek iguel bosteun urte deukesenak or, oiñ, e, podau te itten die ta barristau bañe, gure amamak esate ban bera etorri sanien be olan euesela» - (Hemen egongo dira pikoak beharbada bostebun urte dauzkatena hor; orain, inausi eta egiten dira eta berritu baina, gure amamak esaten zuen bera etorri zenean ere bola zeudela)

«Amesetan eitten dan gausie pasau eitten dala esaten dabe ta estaki pa nik» - (Amesetan egiten den gauza pasatu egiten dela esaten dute eta ez dakit ba nik)

se... -ela:

«Ene! esa leike se orri begiskue bota otzela, danak txarto urteta otza ta, entzun bai» - (Ene! esan liteke ze borri begizkoa bota diotela, denak txar-to irteten dio eta, entzun bai)

subjuntiboagaz batera:

«Etorri daittela» - (Etor dadila)

«Estaittela juen» - (Ez dadila joan)

«Gustetata amen olgetan ein daixela» - (Gustatzen zait hemen olgatzen egin dezatela)

«Jainkuek bereinketu daidxela, ori beti, ume bat ikusten basu ba, barri-dxe, jainkuek bereinketu daidxela!» - (Jaungoikoak bedeinka dezala, hori beti, ume bat ikusten baduzu ba, berria, jaungoikoak bedeinka dezala!)

«Da ba, botate osu esnetara ta irakiñ estaidxela gogor eiñ» - (Eta ba, botatzen duzu esnetara eta irakin ez dezala gogor egin)

gerundiala:

«Afaltzen gauesela argidxe juen da» - (Afaltzen gaudela argia joan da)
«Nik baten ortxe bedarra ebaten nabillela tunelen onduen, segias, e, arrapau neban, da ill» - (Nik baten hortxe belarra ebakitzen nabillela tunelaren ondoan, segagaz, barrapatu nuen, eta hil)

«Umiek kantau eraitten dau, gure estosule, bai, orreattik diñot nik umiek asko gastetzen dau personie» - (Umeak kantatu eragiten du, gura ez duzula, bai, borregatik dinot nik umeak asko gastetzen du pertsona)

«Da etxaonduen amen, e, pasa dan urtien be bai, bi ero seu pe bai bat, e, senaoridxak etaraten sabixela ortuen be bai, b´orrek subok, e, estabe seik eitten» - (Eta etxe ondoan hemen, pasatu den urtean ere bai, bi edo zeuk ere bai bat, azenarioak ateratzen zabiltzala ortuan ere bai, ba horiek sugeok, ez dute zerik egiten)

«Bera siku siku dauela, ur gitxias egositte gero oridxo asie, orduen estai pa oridxo asie esate akon» - (Bera siku-siku dagoela, ur gutxigaz egosita gero olio aza, orduan ez dakit ba olio aza esaten zitzaion)

-lako:

«Esta etorri berandu dalako» - (Ez da etorri berandu delako)

«Damutute na estotelako dana jan» - (Damututa nago ez dudalako dena jan)

«Eskerrak etorri dalako» - (Eskerrak etorri delako)

«Jausi da biskor ibili dalako» - (Jausi da bizkor ibili delako)

«Berandu nator trena galdu dotelako» - (Berandu nator trena galdu dudalako)

«Abariñon ixaten da ori jadxe, san blas besperie dalako» - (Abadiñon izaten da jai hori, san blas bezpera delako)

-lakuen:

«Ta beiñ etara eban, eskallumat ero salakuen, olako suba bat, errekaoko suba bat eskuen» - (Eta behin atera zuen, ezkailuren bat edo zelakoan, bolako suge bat, errekaoko suge bat eskuan)

«Seoser eingo belakuen, jun die» - (Zer edo zer egingo zutelakoan, joan dira)

-la ta:

«Umetan, bai, txarto dauela ta ill ero bixi in yaitten mesie, da kandela mordo bat ipiñi an, e, aurrien, altarien onduen» - (Umetan, bai, txarto dagoela eta hil edo bizi egin dadin meza, eta kandela mordo bat ipini han, aurrean, aldarearen ondoan)

«Arixena, e, sala, trumo ostien ekarri ebela ta ba, ba estakidxela, orduen

lupue ta esate ben, trumo ostien, e, subie be, trumoyas, e, asko ibiltten da, e? trumo denporie dauenien» - (Harexena, zela, trumoi ostean ekarri zutela eta ba, ba ez dakitela, orduan lupua eta esaten zuten, trumoi ostean, sugea ere, trumoiagaz, asko ibiltzen da, e? trumoi sasoi dagoenean)

«Bai bañe billurtu eitte san jentie bauen, ta sinistu orrek, katiak anketan lotute, katiakiñ etorte siela ta» - (Bai baina bildurtu egiten zen jendea bazegoen, eta sinistu horiek, kateak banketan lotuta, kateekin etortzen zirela eta)

«Da ikusi be asko gedxa, e? aurretik ikusi bela ta bestie ta eikeran da ba, gero txittie falta sala, ta anditxuek einye be bai txittak, e? es txikidxe bakarrik» - (Eta ikusi ere asko gebiago, e? aurretik ikusi zutela eta bestea eta egikeran eta ba, gero txita falta zela, eta handitxoak eginda ere bai txitak, e? ez txikiak bakarrik)

«Karlissetako gausak eta orduko, da, guardasebillek etorritte bost aistak, da ama, eskuiek lotu atzera ta, eskopetias aurrien da, aber aitte nun euen da, ill ein bi sittuela ta, guk, e, euki genduen estuasune ta, guk es genkiñan nun san da, gu ixilik, es genkiñan, e, klaro esan be esotzen eingo aitte badaspadan da, guardasebillek etorritte, ormien kontra etxe ostien ipiñitte, guk pasau genduen estuasune ta, semat olako kontu! esate ban arek» - (Karlissetako gauzak eta orduko, eta, goardazibilak etorritta bost abiztak, eta ama, eskuak lotu atzera eta, eskopetaz aurrian eta, ea aita non zegoen eta, hil egin behar zituztela eta, guk, eduki genuen estutasuna eta, guk ez genekinan non zen eta, gu isilik, ez genekinan, jakina esan ere ez zieten egingo aita badaezpadan eta, goadazibilak etorritta, bormaren kontra etxe ostean ipinita, guk pasatu genuen estutasuna eta, zenbat holako kontu! esaten zuen bark)

-la be

«Gure estabela be in ein yau» - (Gura ez duela ere egin egin du)

«Ori da muittie esaten geuntzan, muittie bedarra, ene! astute euki ot, erresaidxo moruen, txarra ori! ene ori be orre pe batu eitte sien, atxurran sabisala be urteten beben, orrek batu itte sien» - (Hori da arrosario belarra esaten genion, arrosario belarra, ene! abaztuta eduki dut, arrosario moduan, txarra hori! ene hori ere horiek ere batu egiten ziren, aitzurran zabiltzala ere irteten bazuten, horiek batu egiten ziren)